

<i>Фоміна Олена</i>	
Особливості розчистки алебастрового каменю	254
<i>Черевко Ірина, Літвінчук Дмитро</i>	
Дослідження вологості конструктивних елементів підземних пам'яток Києво-Печерської лаври з метою розробки заходів щодо їхнього збереження	257
<i>Шпетна Олександра</i>	
Французькі орнітологічні атласи XVIII ст. – джерело модного декору порцеляни на прикладі сервізу мануфактури братів Дарт	264
<i>Шуліка В'ячеслав, Дьоміна Валентина</i>	
“Портрет невідомої” чугуївського майстра другої половини XIX ст.	271
<i>Шульц Ірина</i>	
Реставація та атрибуція картини “Ангел з гербом і портретом” із колекції Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника	277
<i>Яненко Анна, Варивода Аліна</i>	
Реставаційна виставка тканин у Всеукраїнському музейному городку: проект Марії Новицької	283
<i>Yarema-Wynar Olha</i>	
A tapestry bridge between countries and centuries	289
Повідомлення	
<i>Alieva Saadat, Mursaguliev Musa, Nasibli Younis</i>	
State Historical & Cultural Preserves “Keshikchidag” and “Avey”: achievements in the cultural heritage promotion and establishing cooperation with Georgia to protect and use joint border tourist sites	299
<i>Откович Тарас</i>	
Особливості реставрації дерев'яної поліхромної скульптури XVII – XVIII ст. (із досвіду роботи Львівської філії ННДРЦ України)	301
<i>Пархоменко Ніна</i>	
Нові знахідки з творчої біографії різьбяр С. Шалматова	310
<i>Petrenko Hanna</i>	
Museum as a content provider. IT in the museum space	312
<i>Petrenko Hanna</i>	
Instagram: death or rebirth of the museum?	318
<i>Šiaulyš Alfonsas, Lukšėnienė Janina, Kruopaitė Laima</i>	
Restoring the Ablinga sculpture ensemble: challenges and solutions	320
Список скорочень	326
Відомості про авторів	329

ЕКСПЕРТИЗА ТВОРІВ МИСТЕЦТВА У ХРОНОТОПІ КУЛЬТУРИ: АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Розвиток соціокультурного простору України у початковий період незалежності відзначався стагнацією усталених у радянський період форм культурних практик та появою нових. І, зокрема, йдеться про колекціонування культурних цінностей та предметів мистецтва. Цей процес проходив і у радянський час, але відрізнявся домінуючим становищем державних музеїв. У період трансгресії суспільства роль державних установ, із різних причин, зійшла нанівець і стала переважати приватна ініціатива. Виник не тільки прошарок колекціонерів, а й торгівців і дилерів, які утворили приватний ринок руху предметів колекціонування. Цей ринок стрімко набув зрілих форм і вийшов за межі країни, став елементом міжнародної ринкової системи торгівлі культурними цінностями.

Проте органи державного управління у сфері культури не одразу помітили значущість цього процесу та необхідність здійснювати підготовку кадрів за таким напрямом. Характерним у цьому став випадок на митному кордоні, що трапився з представником дипломатичного корпусу однієї з європейських держав і який у кінцевому рахунку спонукав до підтримки ініціативи спеціалістів впроваджувати навчання мистецтвознавців зі спеціалізацією експерта артринку. Дипломат вивозив з України по завершенні своєї каденції копію скульптури Родена. Інцидент довелося залагоджувати на найвищому рівні тогочасному Президентові України Л. Д. Кучмі. Випадок засвідчив відсутність на той час не лише чіткого механізму контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України, а й брак належної кількості фахівців у галузі культури й мистецтв, зокрема у царині мистецтвознавчої експертизи.

Ректор Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв (з 2010 р. – національної), професор В. Г. Чернець критично поставився до цього дипломатичного інциденту та підтримав ініціативу фахівців і громадськості щодо підготовки спеціалістів у сфері експертизи культурних цінностей на базі Академії. Для підготовки мистецтвознавців-експертів рішенням Вченої ради Академії у 2001 р. було утворено кафедру мистецтвознавства та експертної діяльності.

Становлення кафедри мистецтвознавчої експертизи відбулося у часи основних формотворчих процесів незалежної Української держави. Викладачі кафедри запозичили досвід викладання історії образотворчого мистецтва у провідних кафедр закладів вищої освіти країни й долучили до навчальних програм авторські навчально-методичні розробки у галузі експертизи й оцінки культурних цінностей, що стало особливістю кафедри і виокремлює її з числа інших мистецтвознавчих та музейних кафедр.

Створення кафедри передбачало підготовку мистецтвознавців-експертів, що мають навички матеріалознавчих досліджень, оцінювачів, фахівців аукціонної та галерейної справи, а також фахівців, які комплексно володіють основами роботи з творами мистецтва, предметами колекціонування та археологічними знахідками.

Перше засідання професорсько-викладацького складу кафедри відбулося 5 вересня 2001 р., що можна вважати Днем кафедри, під головуванням завідувача кафедри мистецтвознавства та експертної діяльності – відомого українського мистецтвознавця, доктора мистецтвознавства, заслуженого діяча культури Польщі, академіка Академії мистецтв України, фахівця у сфері переміщення та повернення культурних цінностей професора Федорука О. К. До складу кафедри увійшло 12 викладачів. На цьому засіданні кафедри були присутні викладачі Белявіна Н. Д., Терещенко А. К., Врублевська В. Б., Уланова С. І., Папета С. П., Ромащенко В. М., Ковальчук О. В., Супрун О. В. та завідувач лабораторії кафедри Аббакумова В. О. як секретар засідання. Першим питанням порядку денного засідання кафедри було розглянуто “завдання навчально-виховного процесу кафедри мистецтвознавства та експертної діяльності на 2001–2002 навчальний рік” [1, 1].

Завідувач кафедри Федорук О. К. представив кожного викладача та співробітника кафедри. Він зазначив, що кафедра є новоутвореною і виділилася в окрему самостійну кафедру тільки на початку вересня. До цього підготовку фахівців за спеціалізацією “мистецтвознавець-експерт” та “музикознавець-експерт” проводили у межах завдань кафедри теорії, історії і практики культури. Федорук О. К. відзначив дуже сильний професорсько-викладацький склад нової кафедри: 3 професори, 3 доценти, а також викладачі, що мають значний практичний досвід і є знаними фахівцями в галузі мистецтвознавства та музикознавства.

До основних питань навчально-виховного процесу кафедри на 2001–2002 навчальний рік завідувач кафедри відніс забезпечення високого

науково-професійного рівня викладання дисциплін мистецького циклу, додержання головної стратегії навчальної та навчально-методичної діяльності, забезпечення студентів необхідною літературою. Федорук О. К. окреслив основні напрями діяльності кафедри в рамках концепції діяльності Академії. Цими напрямками стали навчальна робота, організаційно-методична робота, наукова робота і громадська діяльність.

У дискусії взяли участь викладачі кафедри. Зокрема, заступник завідувача кафедри, декан факультету мистецтв Белявіна Н. Д. зауважила, що з огляду на те, що кафедра є новою, все треба починати “з нуля”. Вона відзначила, що з кафедри теорії, історії і практики культури “ми взяли декілька програм, які були розроблені у тому році, але їх дуже мало” [1, 2]. Завданням кафедри і кожного викладача постали розробка навчально-методичних комплексів з кожної дисципліни, удосконалення змісту навчально-тематичних планів, методичне забезпечення навчального процесу.

Важливим завданням для новоутвореної кафедри на початковому етапі роботи стала підготовка до акредитації спеціальності, що включала насамперед розробку та написання робочих навчальних програм. У жовтні 2001 р. на засіданні кафедри було розглянуто та затверджено план підготовки навчальних програм. У цьому місяці кафедру поповнили нові викладачі – Мінжулін О. І., Ткаченко Н. М., Балакіна М. М., Мальков С. В., Бондаренко М. І. та Вакуленко Ю. Є. У січні 2002 р. до колективу викладачів кафедри приєдналися Черкаський Л. М. та Ревенок Н. М. Тож колектив кафедри був представлений авторитетними у мистецтвознавстві, реставрації та культурних і музейних практиках фахівцями.

З експертизи творів мистецтва кафедра опрацювала загальну тематику навчальних дисциплін, до якої увійшли такі: інструментознавство (Белявіна Н. Д.); історія зарубіжного мистецтва (Папета С. П.); історія стародавнього мистецтва (Папета С. П.); матеріалознавство (Балакіна М. М.); історія декоративно-ужиткового мистецтва (Мінжулін О. І.); історія музичного мистецтва (Терещенко А. К.); основи національної політики збереження історико-культурної спадщини (Врублевська В. Б.); експертиза творів декоративно-ужиткового мистецтва (Мінжулін О. І.); експертиза культурної атрибутики (Ромащенко В. М.); експертиза творів образотворчого мистецтва (Вакуленко Ю. Є.); основи реставрації художніх творів (Ромащенко В. М.); основи музезнавства (Врублевська В. Б.); методи дослідження та технічні засоби експертизи (Вакуленко Ю. Є.);

фахова художня творчість (у грудні тема змінена на нову: “теорія образотворчого мистецтва”) [1, 12] (Ковальчук О. В.); історія образотворчого мистецтва для музикознавців (Папета С. П.); експертиза духових музичних інструментів (Мальков С. В.); експертиза струнних смичкових інструментів (Белявіна Н. Д., Аєров А. І. і Гуцуляк В. Д.); методи дослідження та технічні засоби експертизи (Бондаренко М. І.); основи акустики музичних інструментів (Бондаренко М. І.); сучасне музичне мистецтво (Супрун О. В.); сучасне образотворче мистецтво (Федорук О. К.) фольклористика (Супрун О. В.); аналіз музичних творів (Уланова С. І.) [1, 4].

На засіданнях кафедри розглянули питання індивідуальних планів роботи викладачів, графіки взаємовідвідувань занять, консультацій, проведення відкритих лекцій, підвищення кваліфікації, затвердження програм навчальних дисциплін. Цікавим є те, що на засіданні кафедри було обговорено питання розвитку матеріальної бази навчального процесу і створення музею цінностей для навчання мистецтвознавців-експертів. Прийнято рішення звернутися до ректорату Академії з проханням виділити приміщення для музею та додатково ввести в штатний розклад кафедри посади двох старших лаборантів [1, 10], але цю ідею не було реалізовано.

У полі зору кафедри постійно перебувало питання підвищення кваліфікації для викладачів шкіл естетичного виховання, музичних шкіл, закладів культури, реставраційних установ, музейних працівників. За цими напрямками підготовки у березні 2002 р. прибули чотири групи слухачів. Постійну увагу приділяли питанню методичного забезпечення навчального процесу – розглядали питання підготовки тем семінарських занять та практичних робіт з планами їх проведення і забезпечення літературою, контрольних робіт, теми курсових і дипломних робіт, самостійної роботи студентів, екзаменаційних білетів, навчально-тематичних планів з підвищення кваліфікації та інше.

На кафедрі точилася дискусія щодо самостійного вибору студентами тем дипломних та курсових робіт. Федорук О. К. зауважив з цього приводу, що кафедра пропонувала студентам для вибору теми, але, на його думку, більшість тем студенти повинні обирати самі [1, 22]. На думку викладача Папети С. П., студенти самі мають визначатися з темами для дипломного дослідження відповідно до своїх інтересів і кафедра повинна надати право вибору студентам. Студенти теж виступали з ініціативою про прослуховування додаткових тем лекцій і, зокрема, деяких цікавила тема іудаїки.

У червні 2002 р. було заслухано звіт викладачів кафедри про проведення профорієнтаційної роботи серед абітурієнтів. Зокрема, як згадує Мальков С. М., “ми з доцентом кафедри Івановим Л. М. (увійшов до складу кафедри у травні 2002 р. – прим. авт.) склали графік відвідування учбових закладів і зустрічей з абітурієнтами. На зустрічах останні виявляли зацікавленість до нової спеціалізації, було задано багато питань, на які ми дали повні відповіді” [1, 26]. Зі свого боку, Папета С. П. провів зустрічі із працівниками антикварних магазинів, на яких розповів про особливості спеціальності. Результатом такої роботи став набір на другий курс 12 студентів з другою вищою освітою, які з 15 жовтня 2002 р. розпочали навчання.

Кафедра йшла невторованою дорогою і вперше в Україні розробляла нормативну базу нової спеціальності, визначала її контент та професійне спрямування навчання. На роботі кафедри позначалася й відсутність викладачів-фахівців з експертизи і тому деякі індивідуальні заняття переносили на наступні семестри [1, 37].

У серпні 2002 р. на засіданні кафедри знову постало питання про створення експертної лабораторії з відповідним обладнанням та надання для цього приміщення. Відбулися й кадрові зміни на кафедрі – секретарем кафедри призначили Ревенок Н. М., а заступником – завідувача кафедри Лисенко-Ткачук І. В. На кафедрі з’явилася нова спеціалізація – “хорове мистецтво” і, як висловився Юрченко М. С., “ми починаємо все з нуля” [1, 30].

Аналіз першого року становлення кафедри свідчить про надання переваги спеціалізації “музикознавець-експерт”, що пояснюється наявністю професорсько-викладацького складу і напрацюваннями у сфері музичного мистецтва, а також непростим становленням спеціалізації “мистецтвознавець-експерт”, у царині якої загальних напрацювань навчальної та методичної літератури не існувало і її доводилося створювати самотужки, використовуючи досвід практиків. Нагальним було питання створення наукового потенціалу експертної діяльності в галузі мистецтва. Проте спеціалізація виявилася затребуваною, що підтверджено набором студентів, і це відкривало перспективи для промоції спеціальності.

На прикладі виникнення на кафедрі нової спеціалізації з хорового мистецтва відзначимо відсутність цілеспрямованої політики у розбудові спеціальності на початковому етапі. Такий стан справ змінився у червні 2003 р., коли на засіданні кафедри було прийнято рішення доповнити необхідними дисциплінами для поглиблення підготовки мистецтвознавців та

сконцентруватися на кваліфікації “мистецтвознавець-експерт”. Відбулося коригування назв навчальних дисциплін, як приклад, викладач Вакулєнко Ю. Є. запропонував змінити назву дисципліни “Методи дослідження та технічні засоби експертизи” на нову: “Спеціальні методи дослідження творів мистецтва”. Назву дисципліни “Біблійна література” змінено на “Іконологію”. До навчального плану кафедри введено нові навчальні дисципліни: “Основи аукціонознавства”, “Основи наукових досліджень”, “Основи реставрації художніх творів”. За пропозицією завідувача кафедри Федорук О. К., з навчального плану виключили всі навчальні дисципліни, пов’язані із музичним фахом, та додали дисципліни, які повинні були поглибити підготовку мистецтвознавців-експертів: “Введення у реставрацію”, “Опис та аналіз мистецьких пам’яток” і “Музеї світу”.

Питання створення експертної лабораторії зрушилося з місця у жовтні 2003 р. – на засіданні кафедри завідувач Федорук О. К. повідомив, що при кафедрі створюється лабораторія експертизи, яка значно покращить навчальний процес і допоможе наочно демонструвати методи експертизи творів мистецтва студентам, а також сприятиме отриманню студентами умінь і навичок, передбачених програмою. Веретко Н. В. запропонувала розглянути план роботи лабораторії і посадові обов’язки завідувача лабораторії. За пропозицією Мінжуліна О. І. назву лабораторії уточнили і назвали: “Лабораторія експертизи творів мистецтва кафедри мистецтвознавства та експертної діяльності” [1, 52].

Проблема розвитку матеріальної бази навчання постійно була актуальною – у жовтні 2003 р. порушували питання придбання нового комп’ютерного обладнання та створення умов для допомоги викладачам у підготовці навчальних посібників і допоміжного матеріалу до лекцій. У квітні 2004 р. це питання було у порядку денному кафедри. Зокрема зазначали, що викладачі не мають умов для унаочнення своїх лекцій, на кафедрі відсутні можливості роздруковувати документи, а весь ілюстраційний матеріал вони готують власним коштом [1, 77].

На підсумковому засіданні кафедри у червні 2004 р. було зазначено, що навчальний рік вирізнявся напруженістю. Було виявлено ряд недоліків, які слід врахувати у плануванні роботи кафедри на наступний навчальний рік. Студенти 1-го та 2-го років навчання загалом успішно здали заліково-екзаменаційну сесію. Студенти заочної форми навчання висловили побажання вивчати більше фахових дисциплін.

Порівняно з минулим роком, випускники 2003–2004 навчального року продемонстрували ґрунтовні знання з фаху, з теорії, історії образотворчого

мистецтва та експертизи. Відповіді на державних іспитах були чіткими, повними, цікавими. Студенти багато працювали самостійно над накопиченням матеріалу, показали знання принципів та методів експертизи, творчу роботу над дипломом та глибокі знання з фаху. Захист дипломних робіт проходив на високому рівні під головуванням Перевальського В. Є. Роботи Леуської М. О., Клевчук М. М., Куракова В. М. рекомендовано до друку, зважаючи на їхнє належне виконання, новаторський підхід та глибокі дослідження невивчених питань [1, 75]. Золоту медаль за навчання кафедра рекомендувала вручити Клевчук М. М., а срібну – Леуській М. О.

У 2004 р., у зв’язку із загальною підготовкою Академії до акредитації на IV рівень вищої освіти, ухвалили рішення щодо підготовки до ліцензування магістратури і відкриття кваліфікації “мистецтвознавець-експерт, менеджер галерейної справи та виставочної діяльності”. Зважаючи на значний практичний досвід в цій царині Кузьянца О. В., його призначили відповідальним за підготовку документів до ліцензування.

Проведена навчально-методична робота, робота з профорієнтації абітурієнта принесла свої позитивні результати під час вступної кампанії. У 2004 р. на навчання за спеціальністю “Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво” на денну форму навчання вступило 20 студентів. Ще 2 студенти вступили на другий курс і 7 студентів на третій курс. На заочну форму навчання на третій курс зараховано 20 студентів і на четвертий курс добір становив 13 осіб. Усього на навчання прибуло 64 студенти.

З вересня 2004 р. розпочинається новий етап у становленні кафедри і спеціальності мистецтвознавця-експерта. Завідувачем кафедри став Афанасьєв Ю. Л. Відбулися кадрові зміни і серед професорсько-викладацького складу. До складу кафедри увійшли Іскваріна К. В., яка стала заступником завідувача кафедри, та Шєпа Д. В., Орлюк К. В., Романєнкова Ю. В., Рудь-Маєвська І. А., Білоус Л. С. Новий завідувач зазначив, що на кафедрі наявне навчально-методичне забезпечення фахових дисциплін не враховує змін у навчальних планах, які відбулися протягом минулих років, а деякі дисципліни не мають відповідного програмного та методичного забезпечення. Разом з тим Афанасьєв Ю. Л. запропонував об’єднати деякі курси, як-от “Експертиза предметів та атрибутів: рукописи та стародруки” і “Експертиза предметів та атрибутів: архівні документи”, а деякі дисципліни вилучити.

Цей факт є свідченням постійного пошуку відповідності фахових дисциплін професійній компетенції та результатом розвитку процесу становлення спеціальності мистецтвознавця-експерта.

На вересневому 2004 р. засіданні кафедри знову повернулися до питання роботи навчально-творчої лабораторії експертизи. Керівник кафедри повідомив, що у зв'язку із створенням лабораторії виникла необхідність її оснащення спеціальними засобами та реактивами. Завідувач лабораторії Креза В. В. відвідував про проведену роботу і зазначив, що були складені списки для придбання обладнання та матеріалів, але є необхідність також тісніше працювати із викладачами, щоб пов'язати роботу лабораторії з навчальним процесом. Для успішної роботи лабораторії, ухвалили доручити всім викладачам підготувати необхідні ілюстративні та лабораторні матеріали, зокрема електронні відеореєстри для роботи на мультимедійному проекторі, предметні зразки художніх технологій та матеріалів, а завідувачу лабораторії визначити перелік необхідних технічних засобів для забезпечення навчального процесу на кафедрі.

Вже у квітні 2015 р. кафедра порушила питання розширення матеріальної бази лабораторії і запропонувала створити Центр експертизи культурних цінностей, розробити його статут та організаційну структуру. Такий центр було утворено, але не у складі кафедри.

Новий 2005–2006 навчальний рік ознаменувався змінами у кадровому складі кафедри. На місце викладачів, які звільнилися, були прийняті на роботу нові, це – Баршинова О. Г., Виногородська Л. І., Чорна Л. Г., Пархоменко Н. В., Скляренко Г. Я, Воеводін О. П. Популярність спеціальності мистецтвознавця-експерта позначилася на наборі у 2005 р. На перший курс було зараховано 27 студентів і 12 студентів – на третій курс заочної форми навчання, ще четверо виявили бажання навчатися на екстернатній формі.

У цьому навчальному році значну увагу викладачі кафедри приділили практичним аспектам підготовки студентів. Для її покращення були введені такі види практик відповідно до курсів:

для другого курсу – навчальна або музейно-ознайомча, яка передає знайомство із принципами організації роботи музею, знайомство із його експозицією, фондами, їх каталогізацією, проведенням екскурсій;

для третього курсу – виробнича з екскурсійно-педагогічним спрямуванням без відриву від навчання. Базою практики послугувала дитяча школа мистецтв міста Києва. Студент повинен був опрацювати та

провести екскурсію про пам'ятки Києва для дітей. Підготовка такої екскурсії включала план заняття та текст екскурсії. Як і у випадку із практикою для другого курсу, і на цій практиці студенти писали рецензії на екскурсії іншого;

для четвертого – виробнича практика (експертна) з відривом від навчання.

Початок нового 2006–2007 навчального року знаменувався стабільністю кадрового потенціалу кафедри. Її ряди поповнили тільки два нових викладачі – Денисюк О. Ю. та Герасименко Л. П. І початок наступного навчального року не приніс змін у кадровий склад кафедри, що позитивно вплинуло на рівень навчально-методичного забезпечення освітнього процесу.

Результати набору студентів у 2007 р. засвідчили зацікавленість абітурієнтів у здобутті професії мистецтвознавця-експерта. На перший курс денної форми навчання було набрано 16 студентів та 14 – на третій курс заочної форми навчання. Двоє виявили бажання навчатися на екстернатній формі. Проте завідувач кафедри доктор філософських наук, професор Афанасьєв Ю. Л. зазначив, що аудиторний фонд та матеріальне забезпечення не дозволяє здійснити більш численний набір [1, 114].

У 2008 р. на спеціальність “Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво” кваліфікації “мистецтвознавець-експерт” було прийнято 18 студентів першого курсу денної форми та 30 студентів третього курсу заочної форми навчання. Двох студентів добрали на другий курсу денної форми навчання. Вперше відбувся також набір у магістратуру – 15 студентів на денну форму навчання і 22 студентів на заочну. У цьому році покращилося матеріально-технічне забезпечення навчального процесу – дві аудиторії було обладнано широкоекранними телевізорами. Відтепер викладачі отримали можливість демонструвати у своїх лекціях слайди із ілюстраціями творів живопису, що підвищило якість навчання. В оновлених аудиторіях відкриті лекції провели Нестеренко П. В. на тему “Нумізматика як допоміжна історична дисципліна” та Белічко Н. Ю. – “Живопис Іспанії XVII ст.” [1, 180].

Результати прийому студентів у 2009 р. свідчать про стабільну популярність професії. У цьому році було прийнято 14 студентів першого курсу денної форми навчання та 30 студентів третього курсу заочної форми. Двох студентів добрали на другий курсу денної форми навчання. Набір у магістратуру склав 15 студентів на денну форму і 19 студентів

на заочну форму навчання. Штат кафедри не змінився і порівняно з минулим роком зменшився на 4 одиниці. Усього у 2009–2010 навчальному році працювало 18 викладачів – 5 штатних, 12 сумісників і один погодинник.

26–27 листопада 2009 р. кафедра вперше організувала та провела Всеукраїнську науково-практичну конференцію на тему: “Сучасні проблеми мистецтвознавчої експертної оцінки культурних цінностей та предметів колекціонування”. Проведення такої конференції засвідчило зрілість науково-педагогічного потенціалу кафедри, вагомість методів експертизи для розвитку теорії мистецтвознавства та певне визнання проблематики мистецтвознавчої експертизи у науковому полі.

Водночас підготовка магістрів виявила труднощі, пов’язані з їхнім працевлаштуванням, що засвідчило нерозвиненість ринку праці у цій галузі. З іншого боку, існувала проблема змістовного наповнення навчальних дисциплін для підготовки магістрів, яка була продиктована суперечливістю, недостатнім опрацюванням та неусталеною практикою використання методик оцінювання у сфері обігу предметів мистецтва та культурних цінностей. Як приклад, 13 з 20 студентів третього курсу групи МЕ-86 написали листа про відмову від спецкурсу “Актуальні проблеми політичної історії України” з причини його заполітизованості [2, 8].

Навчальний 2010–2011 рік позначився прийомом 27 нових студентів на перший курс денної форми та 18 – на третій курс заочної форми навчання, двох студентів прийняли на другий курс бакалаврату денної форми навчання. У магістратуру було прийнято 15 студентів денної форми і 18 – заочної форми навчання. Загалом ряди студентів кафедри поповнили 80 осіб. Персональний склад кафедри не змінився – 4 штатні викладачі, 12 сумісників і один працював погодинно.

Із жовтня 2010 р. процес підготовки мистецтвознавців-експертів набув нового звучання. Ректор Академії Чернець В. Г. призначив нового завідувача кафедри мистецтвознавства та експертної діяльності – Сіверса В. А., доктора філософських наук, професора. У вступному слові ректор відзначив, що В. А. Сіверс з власної ініціативи залишив адміністративну роботу та пішов у науку. Він працював на посадах завідувача кафедри, декана факультету і добре знає навчальний процес. Ректор висловив слова вдячності Афанасьєву Ю. Л. за плідну працю та підкреслив, що за роки його роботи на цій посаді був сформований педагогічний колектив кафедри, склад кафедри було посилено експертами та

базами практики. За словами самого Афанасьєва Ю. Л., кафедра у цей період часу була на вершині свого розвитку [2, 31].

У грудні 2010 р. завідувач кафедри послідовно провів зустрічі із студентами третього курсу освітньо-кваліфікаційного рівня бакалаврів. Студенти висловили ряд пропозицій, спрямованих на покращення навчального процесу. Зокрема, рівномірно розподілити навантаження по семестрах та по курсах, скоротити кількість дисциплін гуманітарної та природничо-наукової підготовки, правового блоку, збільшити кількість академічних годин з фахової підготовки, об’єднати близькі за змістом дисципліни, зняти курси, які повторюють шкільну програму, удосконалити наповнення курсів низки експертних дисциплін та ввести додаткові [2, 41-45].

З урахуванням потреб ринку робочих місць у царині мистецтвознавчої експертизи, Сіверс В. А. вніс пропозицію створити Інститут артектики та ювелірної майстерності [3]. Такий інститут було утворено, і у його складі існували кафедра мистецтвознавства та експертної діяльності та кафедра ювелірної майстерності. Директором інституту став професор Сіверс В. А., а його заступником з організаційно-методичної роботи – доктор мистецтвознавства, професор Романенкова Ю. В. Професор Платонов Б. О. з жовтня 2011 р. працював завідувачем кафедри мистецтвознавства та експертно-оціночної діяльності [2, 101], а професор Романенкова Ю. В. – завідувачем кафедри ювелірного мистецтва. Зауважимо, що у назві кафедри відбулося уточнення – доповнено напрям оціночної діяльності. В межах новоутвореного інституту було скориговано концепцію розвитку кафедри і змінено кваліфікацію магістрів “мистецтвознавець-експерт, оцінювач” на “мистецтвознавець-експерт, фахівець з галерейної та аукціонної справи”.

Ряди кафедри у 2012–2013 навчальному році поповнили Лагутенко О. А., Максимов С. Й., Школьна О. В., Михалевич В. В., Капустян О. М., Зікєєва С. Г., а ряди студентів кафедри бакалаврського рівня – 17 студентів першого курсу денної форми навчання та 15 заочної. На 3 курс заочної форми навчання подали заяви 18 студентів. До магістратури було зараховано 7 студентів денної і 17 заочної форми навчання. Усього 77 осіб. Загалом на кафедрі навчалася 169 студентів, з яких 83 – денної форми навчання [2, 141].

У 2012 р. період реформації тривав. З вересня 2012 р. кафедра знову отримала стару назву – мистецтвознавства та експертної діяльності [2, 140]. Уже у лютому 2013 р. у зв’язку із реорганізацією Інституту арт-

експертизи та ювелірного мистецтва вона вже отримала назву “Кафедра прикладного мистецтвознавства, художньої експертизи та ювелірного мистецтва” [2, 161], яку очолила доктор мистецтвознавства, професор Романенкова Ю. В. У квітні 2013 р. відбулися реструктуризація Академії і, відповідно, нове підпорядкування кафедри [2, 163]. Проте у вересні 2013 р. остання вже йменувалася “Кафедрою ювелірного мистецтва” [2, 170].

Однак коли у вересні 2013 р. завідувачем кафедри було призначено досвідченого практика та теоретика у царині оцінки та експертизи культурних цінностей професора В. В. Індутного, вона знову повернулася до старої назви “Кафедра мистецтвознавства та експертної діяльності”. Основними питаннями її роботи стали реструктуризація академічних груп першого курсу денної та заочної форм навчання, що вирішували в робочому режимі [4, 1], та питання щодо об’єднання навчальних планів для студентів першого курсу денної та заочної форм навчання для спеціалізацій “мистецтвознавець-експерт” та “художник ювелірних виробів” [4, 7-8].

Навчальний 2014–2015 рік традиційно розпочався із засідання кафедри мистецтвознавства та експертизи, на якому розглянули питання змін у навчальних планах та затвердження педагогічного навантаження викладачів. Із протоколу засідання, що відбулося 28 серпня 2014 р., дізнаємося, хто працював на кафедрі у цей час: штатні викладачі – Індутний В. В., Максимов С. Й., Михальчук В. В., Морозов А. Ю., Платонов О. Б., за сумісництвом – Кравченко Н. І., Кулівник М. О., Ремізовський І. О., Михайлович В. В., Нестеренко П. В., Петрушевський А. О., Ревенок Н. М. і погодинно викладали навчальні дисципліни Шатайло Ю. М. та Черкаський Л. М. Методистом кафедри була Кривенцова А. М. [5, 219].

Важливою віхою роботи кафедри стало запровадження у 2013 р. новітньої інноваційної моделі навчання – аукціону “Арт-А”. Організацію аукціону проводили студенти мистецтвознавці та студенти кафедри ювелірного мистецтва спільно із Центром української культури і мистецтв під керівництвом Долеско С. В. Кошти, отримані від проведення першого аукціону, спрямували на надання допомоги у лікуванні онкохворих дітей. У подальшому такі аукціони, проведені у 2015 та 2018 рр., набули сталої форми навчальної роботи [6].

Ректор Академії, професор Чернець В. Г. на засіданні кафедри 12 грудня 2014 р. повідомив про зміни у керівництві кафедри у зв’язку

із звільненням професора Індутного В. В. та представив нового завідувача – кандидата мистецтвознавства Мазур В. П., яка працювала на цій посаді до жовтня 2017 р. Ректор наголосив на провідній ролі кафедри у структурі Академії і висловив занепокоєння станом її розвитку. На його думку, на кафедрі явною є потреба у модернізації підготовки фахівців у галузі мистецтвознавчої експертизи. Він акцентував увагу на поліпшенні проведення профорієнтаційної роботи [5, 190].

У серпні 2015 р. було прийнято рішення про реорганізацію структурних підрозділів Академії [7], і кафедра отримала нову назву – “Кафедра мистецтвознавчої експертизи” та увійшла до складу Інституту арт-менеджменту та івент-технологій (директор інституту Дичковський С. І.). На першому засіданні новосформованої кафедри було підведено підсумки набору студентів. Мазур В. П. повідомила, що “сформовано контингент студентів за результатами конкурсу поданих документів на денне та заочне відділення” [5, 162]. У 2016–2017 н.р. ряди кафедри поповнили викладачі Кудерська Н. І., Міщенко І. І., Брей Н. А., Солярська-Комарчук І. О., а також Белічко Н. Ю. і Тимченко Т. Р. як викладачі за сумісництвом [5, 94].

У 2016 р. кафедра спільно із Національним Києво-Печерським історико-культурним заповідником започаткувала проведення Міжнародної науково-практичної конференції “Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: актуальні виклики сучасності”. Захід набув сталої форми наукової діяльності кафедри і відбувається щорічно. Так само щорічно виходять друком її матеріали (див. : Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: актуальні виклики сучасності: Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції / під заг. ред. В. Чернеця. – Київ : Міленіум, 2016; 2017; 2018).

17 листопада 2016 р. відбулася традиційна зустріч ректора Академії, професора Чернеця В. Г. із професорсько-викладацьким складом кафедри. Ректор висловив надію на подальший сталий розвиток кафедри, наголосив на потребі модернізації навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін. Багато уваги приділив питанню важливості проведення профорієнтаційної роботи серед шкільної молоді [5, 84].

Результати вступної кампанії 2018 р. показали позитивні зміни – порівняно з 2017 р. показники збільшилися майже вдвічі. На навчання за бакалаврським рівнем прийнято 20 студентів (12 – у 2017), за магістерським – 37 (22) і докторів філософії – 10 (4) осіб. Відбулося оновлення

викладацького складу. На кафедрі прийшли викладати Нессен І., Пархоменко Н., Адріанова О., Татієвська І., Ревенко Н. Н., Шман С., Гончарова О., розпочала свою викладацьку практику методист кафедри Кривець Ю.

Аналіз державної політики щодо експертизи культурних цінностей [9] доводить, що концептуально у формуванні законодавства у цій сфері культурних практик розробники опиралися на досвід державних установ. Повноваження з проведення державної експертизи у разі переміщення культурних цінностей через митний кордон надано значній кількості державних установ та організацій. Контроль за наявністю у визначених організаціях фахових експертів відсутній, як і не розроблені вимоги до їхньої кваліфікації. Відсутні і вимоги до освіти таких спеціалістів, що негативно впливає на розвиток спеціальності мистецтвознавця-експерта.

У соціокультурному просторі України надання послуг з експертизи культурних цінностей та підготовка спеціалістів у цій сфері є новітнім явищем [8]. Загалом становлення процесу підготовки мистецтвознавців-експертів у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв можна поділити на ряд етапів. Початковий етап (2001–2003) характеризується виокремленням спеціальності експерта та створенням відповідної кафедри. Характерною рисою цього етапу є домінування уваги на підготовку музикознавця-експерта, що пояснюється кваліфікацією викладацького складу, який у переважній своїй більшості мав музичну освіту. На другому етапі (з 2003 по 2010 рр.) відбулося утвердження спеціальності “мистецтвознавець-експерт” та опрацювання фахового переліку навчальних дисциплін для підготовки фахівців. Діяльність кафедри характеризувалася стабільністю викладацького складу, що дозволило опрацювати тематичну структуру навчальних дисциплін та їхнє навчально-методичне забезпечення. Відзначимо відчутний вплив реставраційних методик у підготовці мистецтвознавців-експертів, що пояснюється залученням до викладання дисциплін поруч із мистецтвознавцями також і реставраторів. Відбулося суспільне визнання спеціальності мистецтвознавця-експерта, що відобразилося на збільшенні кількості абітурієнтів.

Реформістський етап (2010–2017) пов’язаний із ліквідацією кафедри мистецтвознавства та експертної діяльності, запровадженням нової кваліфікації фахівця ювелірного мистецтва і згодом поверненням до старої кваліфікації мистецтвознавця-експерта, відновленням і створенням

кафедри мистецтвознавчої експертизи. Цей етап характеризується негативними наслідками, спричиненими нестабільністю викладацького складу, зниженням рівня навчально-методичного забезпечення та якості освіти.

Водночас, що можна відзначити як позитивне явище, відбулися переоцінка набутого досвіду та формування компетентного переліку навчальних дисциплін з підготовки експертів. Професорсько-викладацький склад кафедри зберіг традиції викладання фундаментальних підходів академічного мистецтвознавства у поєднанні з практичними навичками з мистецтвознавчої експертизи та оцінки культурних цінностей, їх реставрації.

Джерела і література

1. НАКККіМ, архів, спр. 11/1-06, т. 1, протоколи засідання кафедри мистецтвознавства та експертної діяльності.
2. Там само, т. 3, протоколи засідання кафедри мистецтвознавства та експертної діяльності.
3. Там само, Наказ ректора Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв від 1 лютого 2012 р. № 83-к.
4. Там само, спр. 11/1-06, т. 4, протоколи засідання кафедри мистецтвознавства та експертної діяльності.
5. Там само, т. 5, протоколи засідання кафедри мистецтвознавчої експертизи.
6. Третій благодійний аукціон молодих митців “АРТ А” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dolesko.com/Tretij-blagodijnij-aukcion-molodih-mistciiv-ART-A>.
7. НАКККіМ, архів, Наказ ректора Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв від 27 серпня 2015 р. № 132-о.
8. Карнов В. Державна політика у сфері надання послуг з експертизи культурних цінностей // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва: наук. журнал. – К. : Міленіум, 2017. – № 2. – С. 19-26.
9. Його ж. Імпортно-експортні операції на ринку культурних цінностей // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва : наук. журнал. – К. : Міленіум, 2017. – № 3. – С. 12-16.